

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ İKTİDARINDA TÜRKİYE KÖRFEZ ÜLKELERİ (SUUDİ ARABİSTAN, KATAR VE KUVEYT) İLİŞKİLERİ

Fahri TÜRK

Trakya Üniversitesi İİBF
Uluslararası İlişkiler Bölümü
Balkan Yerleşkesi 22030 Edirne
E-posta: fahriturk@trakya.edu.tr

Özet

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) iktidara geldiği 2002'den bu yana özellikle son beş yılda Türkiye ile Körfez ülkeleri (Suudi Arabistan, Katar ve Kuveyt) arasındaki ilişkiler nitelik değiştirerek gelişmeye devam etmektedir. Türkiye'nin Körfez ülkeleri ile ilişkileri iki ana eksen üzerinde durmaktadır. Bunlardan birincisi Türk işadamlarının bu ülkelerdeki yatırımlardan olabildiğince yararlandırılması ve Arap sermayesinin Türkiye'ye çekilmesidir. İkincisi ise Türkiye Körfez ülkeleriyle işbirliğini inşaat sektörü gibi geleneksel alandan daha stratejik; enerji, fon finansmanı ve askeri alanlarda işbirliğine kaydırmayı istemektedir. Türk Hükümeti bu bağlamda Arap fonlarının Türkiye'de yatırım yapmasını önemsemektedir.

2002'den bu yana Körfez ülkeleri ve Türkiye arasındaki diplomasi trafiğinin artmasına paralel olarak Türk müteahhitlerinin bu ülkelerde aldıkları projelerin kapasitesinde ve değerinde önemli bir artış göze çarpmaktadır. Burada bir örnek verilecek olursa Türk firmaları 2004 yılında Katar'dan 96 milyon Amerikan doları değerinde toplam bir proje alabilirken, Türk müteahhitleri 2007'de iki milyar Amerikan doları tutarında 12 projeye imza atmıştır. Türk diplomasisi Körfez ülkeleriyle ilişkisini özellikle finans piyasası, askeri ve bilimsel alanlarında kuvvetlendirmek istemektedir. Türkiye'nin son dönemde söz konusu bölge ülkeleriyle kültürel alanda işbirliğine özel bir önem verdiği görülmektedir. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Şubat 2009'da Suudi Arabistan'a yaptığı ziyarette, Ankara ile Cidde arasında "Turizm İşbirliği Mutabakat Zaptı" imzalanmıştır. Bundan başka eğitim ve bilim alanında iki ülke ilişkilerinin gelişmesinde önemli bir rol oynayacak Suud Üniversitesi ile TÜBİTAK ve İstanbul Teknoloji Üniversitesi arasında bilim ve "Teknoloji Alanında İşbirliği Protokolü" yapılmıştır. Bu bağlamda vurgulanması gereken bir diğer gelişme ise, Kuveyt Üniversitesi'nde Türkoloji bölümü açılmasına karar verilmesidir.

Anahtar Kelimeler: Körfez ülkeleri, Arap Sermayesi, Türk Müteahhitleri

Alan Tanımı: Türk Dış Politikası

THE BILATERAL RELATIONS BETWEEN TURKEY AND GULF STATES (SAUDI ARABIA, KATAR AND KUWAIT) UNDER THE GOVERNMENT OF THE JUSTICE AND DEVELOPMENT PARTY (JDP)

Abstract

Since 2002 the bilateral relations between Turkey and Gulf States (Saudi Arabia, Katar and Kuwait) are reviving very well, which are based on two main columns. First determinant of the Turkish Gulf policy is to benefit from the investment funds of these states and to make the Turkish

market attractive for investors from Saudi Arabia, Katar and Kuwait. Second determinant focuses on the shift of cooperation issue area from the traditional infrastructure sector to the more strategic fields such as energy and military-technological sectors. Parallel to the rising diplomatic and political ties between Turkey and Gulf states Turkish businessmen received a lot of infrastructure projects, who realised for example twelve projects for 2 billions US \$ in Katar in 2007. Beside that the Turkish government intensified her ties to the Gulf states in education, tourism, military and technology related fields.

Key Words: *Gulf states, Investment funds of Arabic states, The Turkish Businessmen*

JEL Classification: F50 ve F59

1. GİRİŞ

Türk dış politikası Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra değişen uluslararası konjonktür gereği Ortadoğu, Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Asya'da yeni bir açılım yapmak zorunda kalmıştır. Türk hükümetlerinin 1980'li yıllara kadar izledikleri İsrail dostu politikalar sonucunda genelde Türk-Arap ilişkileri özelde de Türkiye ile Körfez ülkeleri arasındaki ilişkiler istenen düzeyde olmamıştır. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi'nden sonra gelişmeye başlayan Türk-Arap ilişkileri Soğuk Savaş sonrası dönemde Suriye ve Irak arasında yaşanan sorunlar yüzünden istenen seviyeye gelememiştir. Bir diğer ifadeyle söylenecek olursa Türk-Arap ilişkileri 1990'ların ikinci yarısından AKP'nin iktidara geldiği 2002 yılına kadar Türk-İsrail ilişkilerinin gölgesinde kalmıştır. AKP iktidara geldikten sonra Ortadoğu ve Körfez ülkeleri ile Türkiye arasındaki ilişkilere büyük bir önem vermeye başlamış bunun sonucu olarak ta bu ülkelerle Türkiye arasındaki ilişkiler diplomatik, ticari ve ekonomik alanlarda hızla gelişmeye başlamıştır. Ankara son dönemde Şam ve Bağdat ile ikili ilişkilerini yoluna koyarak, karşılıklı bir anlaşma ve işbirliği zemini oluşturmayı başarmıştır. Türkiye güney komşularıyla böyle bir güven ortamı oluşturduktan sonra enerjisini Körfez ülkeleriyle ikili ilişkilerini geliştirmeye harcamıştır. Bununla birlikte Türkiye yukarıda sözü edilen ülkelerle yürüttüğü temasların inşaat ve müteahhitlik hizmetleri gibi geleneksel işbirliği alanlarıyla sınırlı kalmayıp savunma ve finans gibi stratejik önem arz eden alanlara kaymasına önem vermiştir.

Bu çalışmada; Türkiye ile Körfez ülkeleri (Suudi Arabistan, Katar ve Kuveyt) arasındaki ilişkiler 2002 ila 2009 yıllarını kapsayan dönemde incelenecektir. Bu konunun daha iyi anlaşılabilmesi için kısaca Soğuk Savaş sonrası dönemde Türk dış politikasında Ortadoğu'nun yükselen önemi ayrıntıya girmeden ele alınacaktır. Türkiye ile Körfez ülkeleri arasındaki ticari ilişkilerin ele alındığı bir sonraki adımda ise, Türkiye ile söz konusu ülkeler arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiler analiz edilecektir. Bu bağlamda Türkiye'nin önyak olduğu Türk-Arap zirveleri ve Körfez fonlarını Türkiye'ye çekme çabaları incelenecektir. Daha sonra sırasıyla Katar, Kuveyt ve Suudi Arabistan ile Türkiye arasında 2002'den 2009'a kadar olan ikili ilişkiler ele alınacaktır. Böylece Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Şubat 2009'da Suudi Arabistan'a yaptığı resmi ziyaretin, iki ülke ilişkilerinin ekonomik, sanayi, turizm ve eğitim alanlarında gelişmesine ne denli katkıda bulunduğu daha iyi anlaşılacaktır.

2. TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA ORTADOĞU

Arap ve Körfez ülkelerinin bulunduğu Ortadoğu¹ coğrafyası 400 yıl boyunca Türkler tarafından yönetilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun uyguladığı millet sistemi² gereği bölgede 16. ve 18. yüzyıllar arasında göreceli bir istikrar hakim olmuştur. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı sonunda tarihe karışmasıyla birlikte söz konusu bölgede birçok küçük devlet kurulmuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleri ile ilişkileri Ankara'nın takip ettiği tarafsızlık politikalarından etkilenmiştir. Türk dış politikası Demokrat Parti iktidarı³ ile birlikte Ortadoğu'ya yeniden ilgi duymaya başlamıştır. Fakat İkinci Dünya Savaşı'ndan 1980 yılına kadar Türk-Arap ilişkileri bir bakıma Türk-İsrail ilişkilerinin gölgesinde kalmıştır.⁴ Türkiye Ortadoğu'da önemli bir sorun olan Filistin sorununa⁵ gereken ilgiyi göstermemiştir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra meydana gelen Körfez savaşları ve Irak'ın ABD tarafından işgali Ortadoğu'nun uluslararası ilişkilerdeki önemini bir hayli artırmıştır. Bu durumda Türk dış politikası Ortadoğu'da vuku bulan olaylara kayıtsız kalamayacağını anlamaya başlamıştır. Ahmet Davutoğlu'nun belirttiği gibi, Irak-İran Savaşı ile başlayan aktif tarafsızlık politikası, Kuzey Irak'a yapılan askeri operasyonlar, Suriye ile PKK gerginliği ve İsrail ile geliştirilen stratejik işbirliği şeklinde aktif taraf olma politikasına dönüşmüştür (Davutoğlu, 2009: 397). Yani kısaca belirtmek gerekirse Türkiye'nin komşuları olan Suriye (PKK) ve Irak (PKK ve Bölgesel Kürt Yönetimi) ile ilişkileri 1990 ila 2002 arası dönemde iyi değilken, özellikle 2002 yılından bu yana AKP iktidarı ile birlikte Ortadoğu ve Körfez ülkeleriyle Ankara'nın ilişkileri ivme kazanmaya başlamıştır. Bu bağlamda belirtilmesi gereken bir diğer nokta ise, Başbakan R. Tayyip Erdoğan'ın Davos çıkışı sonrası Türkiye'nin Körfez ülkeleri ve Arap dünyasında prestijinin önemli oranda arttığıdır.

3. TÜRKİYE İLE KÖRFEZ ÜLKELERİ ARASINDAKİ TİCARİ VE EKONOMİK İLİŞKİLER

Türkiye ile Körfez ülkeleri arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiler son yıllarda bölge ülkelerine yapılan üst düzey resmi ziyaretler sonucunda önemli bir gelişme göstermiştir. Yani diplomatik alanda yoğunluk kazanan ikili temaslar Türkiye ve Körfez ülkeleri arasındaki ticari ilişkilerin artmasında önemli bir rol oynamıştır. Tablo 1'deki verilere göz atıldığında AKP Hükümeti'nin

¹Bu kavramın tanımı, uluslararası ilişkilerde bir alt-sistem olarak Ortadoğu ve Türkiye'nin bu alt-sistem içindeki rolü için bkz. Özalp, Osman Nuri (2008), Die türkische Zentralasienpolitik 1990-2007, Hamburg, Verlag Dr. Kovac, s. 36-58.

²Osmanlı İmparatorluğu'nda uygulanan millet sistemi toplumu din aidiyeti doğrultusunda cemaatlere ayırmaktaydı. Buna göre Yahudiler, Ermeniler, Rumlar vs. birer millet meydana getiriyorlardı. Bu milletlerin liderleri kendi cemaatlerini padişah nezdinde bütün konularda temsil etme hak ve yetkisine sahiptiler.

³Demokrat Parti'nin Ortadoğu politikası için ayrıntılı olarak bkz. Bağcı, Hüseyin (1994), Demokrat Parti'nin Ortadoğu Politikası, (der.) Sönmezoğlu, Faruk, Türk Dış Politikasının Analizi, İstanbul Der Yayınları, s. 89-120.

⁴İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye ile İsrail arasındaki diplomatik, askeri ve ekonomik ilişkiler için bkz. Türk, Fahri (2006), Türki-Israel: Eine fragile Beziehung, Eurasisches Magazin, Sayı 7, s. 1-6.

⁵Türkiye'nin Arap-İsrail çatışmasındaki rolü ve Arap ülkeleriyle ekonomik ilişkiler için bkz. Yavuz, Hakan (1994), İkicilik (Duality): Türk-Arap İlişkileri ve Filistin Sorunu (1947-1994), (der.) Sönmezoğlu, Faruk, Türk Dış Politikasının Analizi, İstanbul Der Yayınları, s. 89-120.

gerçekleştirdiği Ortadoğu ve Körfez açılımı sayesinde Türkiye ile Suudi Arabistan, Kuveyt ve Katar arasındaki dış ticaret hacminin 2002 ila 2008 yılları arasında önemli bir artış gösterdiği görülmektedir. Türkiye'nin Suudi Arabistan ile dış ticaret hacmi 1996 ila 2001 arası dönemde 8,3 milyar Amerikan dolarını biraz aşmış iken, iki ülke arasında 2002 ila 2008 yılları arasında 20,3 milyar Amerikan doları seviyesinde bir dış ticaret hacmi gerçekleşmiştir (Bkz. Tablo 1). Özellikle Katar ile Türkiye arasındaki dış ticaret hacmi AKP Hükümeti döneminde önemli bir artış gerçekleştirerek 2,5 milyar Amerikan dolarını aşmıştır. Tüm dönemler boyunca Türkiye'nin Kuveyt ve Katar'a yaptığı ihracatta artış görülürken, Türkiye'nin Suudi Arabistan'dan yaptığı toplam ithalat yaklaşık 18 milyar Amerikan dolarını aşarak Türkiye'nin bu ülkeye yaptığı ihracat (yaklaşık 10 milyar Amerikan doları) neredeyse ikiye katlanmıştır (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1: Türkiye ile Körfez Ülkeleri Arasındaki Dış Ticaret Hacmi 1996-2008

Türkiye ile Körfez Ülkeleri arasındaki Dış Ticaret Hacmi 1996-2008 (000 Amerikan \$)				
Ülkeler	Dönem	İthalat	İhracat	Ticaret Hacmi
Suudi Arabistan	1996-1997*	2.725.276	965.641	3.690.917
	1998-2001	2.940.438	1.728.248	4.668.686
	2002-2008	12.786.163	7.557.917	20.344.080
	Toplam	18.451.877	10.251.806	28.703.683
Kuveyt	1996-1997	275.514	232.685	508.199
	1998-2001	449.346	350.282	799.628
	2002-2008	333.900	1.689.982	2.023.882
	Toplam	1.058.760	2.272.949	3.331.709
Katar	1996-1997	16.227	20.871	37.098
	1998-2001	94.668	36.163	130.831
	2002-2008	341.566	2.002.958	2.344.524
	Toplam	452.461	2.059.992	2.512.453

Kaynak: Devlet İstatistik Kurumu, http://tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=12&ust_id=4, 09.03.2009.

* Bu dönem Necmettin Erbakan liderliğindeki Refah-Yol Hükümeti'nin iktidarda olduğu yıllardır. Bu dönemde Erbakan Hükümeti'nin uluslararası ilişkilerde Müslüman ülkelere öncelik vermesi sonucunda özellikle Ortadoğu ve Körfez ülkeleriyle Türkiye arasında dış ticaret hacminin diğer yıllara nazaran arttığı gözlemlenmiştir.

Türkiye ile Körfez ülkeleri arasındaki ekonomik ilişkilerin bir diğer önemli sacayağı ise savunma sanayi alanındaki işbirliğidir. Körfez ülkeleriyle savunma sanayii alanında ikili ilişkilerin geliştirilmesine büyük önem veren Türkiye 23 ila 26 Şubat 2009 tarihleri arasında Abu Dabi'deki IDEX Fuarı'na 38 firmayla katılmıştır. Bu bağlamda Türkiye'den Yonca-Onuk firması ile Birleşik Arap Emirlikleri'nin Abu Dabi Ship Building firması arasında 34 teknenin ortak üretimi üzerine bir anlaşma imzalanmıştır. Bundan başka Türk Roketsan Firması ise Birleşik Arap Emirlikleri'nin Burkan firması ile ortak roket üretimi konusunda anlaşma yapmak için girişimde bulunmuştur (Star 23.02.2009, s. 8). Türk şirketleri Suudi Arabistan'da da çeşitli savunma sanayii projelerini gerçekleştirmektedirler. Nurol Holding'e bağlı FNSS Savunma Sistemleri A.Ş. adlı şirket Ağustos 2004'ten beri Suudi Arabistan Kara Kuvvetleri'ne ait 300 adet M 113 adlı zırhlı araçları Al

Kharj'daki tesislerde modernize etmektedir. 210 milyon Amerikan doları değerindeki bu projenin Ağustos 2010'da bitirilmesi gerekmektedir. Her bir zırhlının modernizasyon tutarı ise 700 bin Amerikan dolarıdır (Sabah 06.02.2009, s. 11).

Türkiye ile Körfez ülkeleri arasındaki ekonomik ilişkilerin üçüncü önemli sacayağı ise kültürel ve turizm alanındaki ilişkilere aittir. Eski MÜSİAD Başkanı Ömer Bolat'ın bildirdiğine göre 2009 yılında Arap ve Körfez ülkelerinden Türkiye'ye 1 milyon turist gelmesi beklenmektedir. Nitekim 2009 yılının ilk çeyreğinde 250 bin Arap turist Türkiye'ye gelmiştir. Hatta son dönemlerde eğitimlerini Türkiye'de yapan Arap işadamları "Türkiye'ye Vefa Girişimi" adlı bir inisiyatif başlatmışlardır. Bu girişim, Arapların Avrupalı veya ABD'li girişimciler yerine Türkleri tercih etmelerini ve Arapların 2009'da tatil için Türkiye'ye gelmelerini sağlamaya çalışmaktadır. Bu inisiyatif ayrıca Türk malı satın alınmasını özendirme istemektir (Zaman 10.06.09, s. 13). Türk turizmciiler ayrıca Avrupa ülkelerinden Türkiye'ye yapılan rezervasyon açığını Körfez ülkelerinden kapamak için 2009 tatil sezonu başlarken atağa geçmiş durumdadır (Zaman, 26.05.09, s. 8). Bursa bölgesi de 2009 yılında özellikle Uludağ'a turist çekebilmek için Arap ülkelerinde büyük bir tanıtım kampanyası yapmaktadır (Zaman, 03.06.09, s.25).

3.1. Türk Arap Ekonomik Zirveleri

Türkiye Körfez ülkelerinde biriken 1,5 trilyon Amerikan doları tutarındaki fonları Türkiye'ye çekebilmek için 2006 ila 2008 yılları arasında toplam üç tane Türk-Arap Ekonomik Zirvesi düzenlemiştir. Bu zirveler Türkiye ile Körfez ülkeleri arasında yeni işbirliği imkanlarının oluşmasına hizmet etmektedir. Yapılan zirvelerde Arap yatırımcılara Türkiye'deki yatırım ortamı, gayrimenkul sektörü, turizm, enerji, bankacılık, mali piyasalar ve Türkiye'nin bölgedeki jeopolitik önemi konularında bilgiler verilmektedir. Türk işadamlarından ise Körfez ülkelerinin altyapı yatırımlarında yeterince pay alabilmeleri için proje üretmeleri istenmektedir. Bu zirve veya forumlar Rıfat Hisarcıklıoğlu'nun da belirttiği gibi, gerek Türkiye'ye ilgi duyan Arap yatırımcılar gerekse Arap ülkelerinde işbirliği fırsatları arayan Türk yatırımcılar için önemli bir işbirliği zemini oluşturmaktadır (Yıldız, Abdülhamit, Zaman 09.06.2008, s. 8).

Üçüncü Türk-Arap Ekonomi Forumu 12 ila 13 Haziran 2008 tarihleri arasında İstanbul'da yapılmıştır. Bu toplantıda Arap ülkelere çok ilginç bir çağrıda bulunan Eski Maliye Bakanı Kemal Unakıtan şunları söylemiştir: "Körfez ülkelerinde Amerikalılar falan cirit atıyorlar. Paranız kendinizin. Tamam, istediğiniz yere yatırım bir şey demiyorum ama bu adamlar paranızı batıracak. Amerikaya götürüp yatırımın alemi var mı? Burnunuzun dibinde Türkiye var. Bağırmanız duyuyoruz. Burada hiç kimsenin parası batmadı." Bu şekilde Körfez sermayesini kati bir dille Türkiye'ye çağıran Unakıtan Türk-Arap ilişkilerinin son 5-6 yılda yoğunlaştığını dile getirmiştir (Zaman 13.06.2008, s.11).

Türk Hükümeti Arap yatırımcılarını Türkiye'ye çekebilmek için sadece Türk-Arap zirvelerini değil her fırsatı değerlendirilmektedir. Burada bir örnek verilecek olursa, 22 Ekim 2008 tarihinde 62 ülkeden gelen Müslüman ve Arap devlet adamlarına hitap eden Erdoğan duygusal bir konuşma yaparak şunları söylemiştir: "Ne zaman Türkiye'yi yatırımlarınız için güvenli bir liman olarak göreceksiniz? Bu beni ciğerime kadar rahatsız eden bir konudur" Erdoğan aynı konuşmasında Türkiye'de yatırım yapacak Müslüman ülkelere gerekli kolaylığın sağlanacağı sözünü de vermiştir. Bu konuşmayı dinleyen Arap İşadamları Federasyonu Başkanı Hamdi Tabba' da

Türkiye ile birlikte çalışmalarının önünde hiç bir engelin olmadığını dile getirmiştir (Süt, Saray, Zaman 25.10.2008, s. 7).

3.2. Türkiye’de Körfez Fonları ve Sermayesi

Yukarıda belirtildiği gibi, Körfez sermayesini Türkiye’ye çekme girişimleri son dönemlerde bir kat daha artmıştır. Nisan 2009’da toplam yatırım hacmi 1,5 trilyon Amerikan dolarını bulan Körfez sermayesini Türkiye’ye çekebilmek için Türk gayrimenkul sektörü temsilcilerinin de katıldığı bir toplantı düzenlenmiştir. Urban Land Institute Başkanı Haluk Sur’un bildirdiğine göre, Türkiye’ye büyük ilgi gösteren Körfez fonları bu görüşmelerden sonra Türkiye’ye 10 milyar Amerikan doları civarında yatırım yapabileceklerdir. Ankara özellikle Suudi Arabistan’ın her yıl gelişmekte olan ülkelerde kent kurmak için ayırdığı 100 milyar Amerikan dolarından bir kısmını Türkiye’ye çekmek istemektedir. Bir Suudi Arabistan grubu olan “Tanmiyat Group” daha önce Samandıra’da bir milyar Amerikan dolarına 20 bin kişilik bir KOBİ şehri kurmak istemiş ancak imar sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Bu grup yukarıda anılan toplantıda yeni yatırım imkanlarını araştırmak için Türkiye’ye geri gelmiştir (Finans Dünyası, Nisan 2009: 28-31).

Körfez sermayesinin Türkiye’de yatırım yaptığı alanların başında finans ve banka sektörü gelmektedir. Ankara’nın son yıllarda Körfez sermayesini Türkiye’ye çekme çabaları sonunda Temmuz 2007’de Suudi Arabistan’ın en büyük bankası olan National Commercial Bank 1 milyar 80 milyon Amerikan dolarına Türkiye Finans Katılım Bankası’nın hisselerinin % 60’ını satın almıştır. Aynı şekilde Mart 2007’de bir Lübnan bankası olan BankMed, MNG Bank’ın % 41’ine Arab Bank adlı başka bir banka da aynı bankanın hisselerinin % 50’sine sahip olmuştur. 2007 yılında Arap Yarımadası’nın en büyük yatırım fonlarından olan Abraaj Capital Acıbadem Sigorta’nın % 50’sini satın almıştır. Kuveyt Finance adlı yatırım şirketi de Türkiye’de ülkesinin ilk temsilcisi olmuştur (Hürriyet 09.06.2008, s. 9). Daha sonraki dönemde de Türkiye’nin Arap fonlarını Türkiye’ye çekme çabaları durmamıştır. Bu bağlamda Devlet Bakanı Mehmet Şimşek 19 ila 24 Şubat 2008 tarihleri arasında Türkiye’deki yatırım imkanlarını tanıtma ve Körfez ülkelerine ait devlet fonlarını Türkiye’ye çekmek için Katar, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri’ni (BAE) ziyaret ederek bu ülkelerin yöneticileriyle bir araya gelmiştir (Zaman 20.02.2008, s. 9).

Körfez sermayesinin ilgi duyduğu diğer bir alan ise, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamındaki bölgelerde yatırım yapmaktır. Bu bağlamda bir örnek vermek gerekirse Bahreyn ve BAE ortaklığı olan Vision⁶ adı verilen fon Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamında yer alan şehirlere 6 milyar Amerikan doları yatırım yapmaya karar vermiştir. Söz konusu bu fon GAP bölgesindeki yatırımlarını Mineks International adlı şirket aracılığı ile yapmayı planlamaktadır. Türk yetkililerin bildirdiğine göre Körfez fonları GAP’ta tarım, tarım teknolojisi, hayvancılık, turizm, altyapı, enerji vs. alanlara yatırım yapmak istemektedir (Çakır, Necip, Zaman 01.11.2008, s. 7). GAP bölgesinde yatırım yapmak isteyen bir diğer Körfez ülkesi yatırımcıları arasında Suudi Arabistan yer almaktadır. 2008 yılı itibarıyla GAP bölgesinde faaliyette bulunan toplam 86 yabancı firmanın 2’si Suudi Arabistan menşeli şirkettir (Zaman 29.04.2008, s. 9). 2009 yılında ise Suudi sermayeli Planet Food World şirketi Kilis’te yatırım yapmak için 20 milyar Amerikan dolarını gözden çıkarmıştır. Bu şirketin Başkanı Fahad Hamad el-Nafi bu meblag ile 5 yılda 20 bin

⁶ Bu fon; Ithmaar Bank BSC, Abu Dhabi Investment House ve Gulf Finance House tarafından meydana getirilmiştir.

modüler organik çiftlik kuracağını bildirmiştir. Bu çiftliklerin; tarım, balıkçılık, tavukçuluk ve hayvancılık konularında ihtisaslaşması planlanmıştır. Kurulacak her çiftliğin büyüklüğünün bir hektar olması öngörülmektedir (Sabah 11.06.09, s. 13).

4. TÜRKİYE İLE KÖRFEZ ÜLKELERİ ARASINDAKİ İKİLİ İLİŞKİLER

4.1. Katar

A. Gül 6 Şubat 2008 tarihinde büyük bir iş adamı heyetiyle Katar'a resmi bir ziyarette bulunmuştur (Mustafa Ünal, Zaman 06.02.09, s. 17). Bu ziyaret ve Başbakan Erdoğan'ın Katar'ı ziyaret etmesi Katar firmalarının Türkiye ile ilgilenmeye başlamalarına neden olmuştur. Katarlı bir firma Sabah Gazetesi'nin hisse senetlerini satın almıştır. Türkiye'de yatırımda bulunan bir diğer Katar firması ise Salam International adlı şirkettir. Bunun haricinde bu firma ayrıca büyük oteller inşa etmek için İstanbul, Antalya ve Bodrum gibi şehirlerde uygun arsalar aramaktadır. Salam International'ın Genel Müdürü Abu İssa'ya göre firmasının Türkiye'deki yatırımlar için ayırdığı meblağ 200 milyon avro civarındadır. Bu firma aynı zamanda Türkler ile birlikte ortak projeler de yapmak istemektedir. Katar yönetimi Türkiye'de yatırım yapan firmalarını desteklemektedir (Hürriyet, 3 Mai 2008, s.10).

Türk müteahhitler 2007 yılında Katar'dan 2 milyar Amerikan doları tutarında toplam 12 ihale almıştır (Bkz. Tablo 2). 2007 rakamları temel alındığında Katar Türk müteahhitlerinin en fazla ihale aldığı üçüncü ülke durumundadır. Türk Müteahhitler Birliği Başkanı Erdal Eren'in bildirdiğine göre Katar önümüzdeki 4 ila 5 yıl zarfında büyük bölümü petrol rafinerileri, limanlar, otoyollar, yeni şehirler ve havaalanları gibi alanlar olmak üzere takriben 140 milyar Amerikan doları tutarında yatırım yapmayı planlamaktadır. Bu yatırımlarda en az % 10'luk bir pay almayı hedefleyen Türk firmaları gelecek beş yılda bu yatırımlardaki payını 15 milyar Amerikan dolarına çıkarmayı hedeflemektedir (Zaman 02.05.2008, s.12).

Tablo 2: Türk Firmalarının Katar'dan Aldığı İhaleler 2004-2007

Türk Firmalarının Katar'dan Aldığı İhaleler (Milyon Amerikan \$)		
Yıllar	Proje Adedi	Proje Tutarı
2004	1	96
2005	7	583
2006	7	2.500
2007	12	2.000
2008*	--	3.000
Toplam	27	8.179

Kaynak: Katar'la ilgili haberler ticari ilişkileri baltalamasın, Zaman 02.05.2008, s.12.

* Bu yıla ait veriler takribi rakamlardır.

4.2. Kuveyt

Kuveyt Emiri El-Sabah 30 Mart 2008 tarihinde bir haftalık resmi bir ziyaret için Türkiye'ye gelmiştir. Yapılan görüşmelerde Askeri İşbirliği Çerçeve Anlaşması'na ilişkin müzakerelerin ivedilikle sonuçlandırılması ve ekonomik ilişkilerin derinleştirilmesi hususunda görüş birliğine

varılmıştır. Karşılıklı yatırımların artırılması, işadamlarına vize muafiyeti sağlanması ve Türkiye ile Körfez İşbirliği Konseyi arasında Serbest Ticaret Anlaşması'nın süratle sonuçlandırılması hususu üzerinde mutabakata varılan diğer konulardır. İki ülke arasında kültürel ilişkileri daha ileri götürmek amacıyla Kuveyt Üniversitesi'nde Türkoloji bölümü açılmasına karar verilmiştir (Zaman 31.03.2008, s. 21). Gül Bu ziyaret vesilesiyle Kuveytli firmaları Türkiye'de daha çok yatırım yapmaya çağırmıştır

Türkiye ile Kuveyt arasındaki mevcut ticari ilişkilerin iki ana ekseni vardır. Bunlardan birincisi Kuveyt'te proje yürüten Türk firmaları ikincisi ise Türkiye'de yatırım yapan Kuveyt firmalarıdır. Körfez ülkelerindeki yatırım imkanlarından yararlanmak isteyen İstanbul Ticaret Odası Kuveyt'te yapılan Birinci Türk İhraç Malları Fuarı'na toplam 82 firma ile katılmıştır. Hal-i hazırda Kuveytlilerin Türkiye'deki yatırımları 5 milyar Amerikan dolarını bulmuştur. Türkiye'deki Kuveytli yatırımcıların başında Kuveyt Katılım Bankası ve Cevahir Alışveriş Merkezi gelmektedir. 2008 yılı itibarıyla Tekfen Kuveyt'te bir proje üstlenmiş durumdadır. Türk firmaları Kuveyt'te genellikle inşaat sektöründe faaliyet göstermektedir. Türk girişimciler gelecek 8 yılda Kuveyt'i Türkiye'ye bağlayan demiryolu hattı ve 50 bin konut yapımı ile turizm ve serbest ticaret bölgesi inşaa edilmesi projelerinde rol almak istemektedirler (Yıldız, Abdülhamit, Zaman 06.05.2008, s. 9). Kuveytli firmalar Türkiye'de farklı alanlarda yatırım yapmaktadır. Burada bir örnek verilecek olursa Kuveyt Petroleum International Limited Şirketi yöneticileri Eylül 2008'de Ceyhan'a gelerek bölgede rafineri kurmak için görüşmelerde bulunmuşlardır (Zaman 04.09.2008, s. 8). Kuveyt Ulusal Bankası Türkiye'de İslami prensiplere göre işleyen ilk gayrimenkul fonunu oluşturmuştur. (Sabah 19.02.2008, s. 8).

4.3. Suudi Arabistan

Türkiye ile Suudi Arabistan arasındaki diplomatik ilişkiler son dönemde önemli ölçüde canlanmıştır. Suudi Arabistan Tarım Bakanı Fahad Balghunaim beraberinde 11 işadamı ile birlikte tarım alanında Türkiye ile işbirliği ve yatırım imkanlarını değerlendirmek üzere Ağustos 2008'de Türkiye'ye resmi bir ziyarette bulunmuştur. Suudi işadamları Tarım Bakanlığı'nın özelleştirmeyi düşündüğü 22 çiftlik arasında bulunan Polatlı Tarım İşletmesi'nde incelemelerde bulunmuşlardır. Tarım Bakanı Mehdi Eker'in bildirdiğine göre Türkiye Suudi Arabistan'a senede 230 milyon Amerikan doları tutarında Tarım ürünü ihraç etmektedir. Ancak Türkiye bu ihracatını artırabilme potansiyeli sahiptir (Sabah 27.08.2008, s. 21). Yukarıda vurgulandığı gibi, Suudi Arabistanlı yatırımcılar GAP bölgesinde de 20 bin modüler çiftlik kurmak suretiyle tarım alanında yatırım yapmak istemektedir.

Türkiye Suudi Arabistan ile ikili ilişkilerin geliştirilmesine büyük bir önem verdiği için söz konusu ülke Türkiye tarafından en üst düzeyde ziyaret edilmiştir. Cumhurbaşkanı Gül, 5 ila 7 Şubat 2009 tarihleri arasında bir grup bakan ve işadamıyla Suudi Arabistan'a yaptığı resmi ziyarette Suudi şirketlerini yatırım yapmak için Türkiye'ye davet etmiştir. Gül bu ziyareti vesilesiyle iki ülke arasındaki ikili ilişkilerin en üst düzeye çıkacağından şüphe duymadığını da dile getirmiştir. Türk-Suud İş Konseyi toplantısında bir konuşma yapan TOBB Başkanı Rıfat Hisarcıklıoğlu da iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerde önemli mesafeler kaydedildiğini ancak Ankara ve Riyad arasındaki 5,5 milyar Amerikan doları tutarındaki dış ticaret hacminin çok düşük olduğunu vurgulamıştır. Hisarcıklıoğlu'na göre, ticaretin önündeki bariyerler kaldırılmalı ve Türk işadamlarına vize kolaylığı getirilmelidir (Sabah 05.02.2009, s. 11).

Gül'ün yukarıda sözü edilen Suudi Arabistan ziyareti iki açıdan büyük önem taşımaktadır: Bunlardan birincisi bu ziyaretin Türk işadamlarının isteğiyle gerçekleştirilmiş olmasıdır. İkincisi ise Türkiye Suudi Arabistan ilişkilerinin keyfiyet değiştirerek klasik inşaat sektöründen, finans, savunma ve bilimsel işbirliği alanlarına doğru kaymasıdır. Türkiye ile Suudi Arabistan arasında 2003 yılında 1,3 milyar Amerikan doları olan dış ticaret hacmi 2008 yılında 5,2 milyar Amerikan dolarına çıkararak yaklaşık dört kat artmıştır. Kral Abdullah'ın 2006'da Türkiye'yi 40 yıl aradan sonra ilk kez ziyaret etmesi Ankara ile Riyad arasındaki ilişkilere yeni bir boyut kazandırmıştır. Suudi Arabistan Kralı 2007 yılında da Gül'ü cumhurbaşkanlığı görevine seçilmesi dolayısıyla tebrik etmek için Türkiye'ye gelmiştir. Türk Hükümeti Suudi Arabistan'da faaliyette bulunan Türk işadamlarının savunma sanayii ve demiryolu yapımı gibi alanlara yoğunlaşmasını istemektedir. Gül'ün ifadesiyle söylenecek olursa Türkiye ve Suudi Arabistan ikili işbirliğini katma değeri daha yüksek ve farklı alanlara taşımaktadır. Cumhurbaşkanı Gül Türklerin Suudi Arabistan'da özellikle Amerikalı, Hintli ve Pakistanlıların yaptıkları gibi finans alanına yoğunlaşmaları gerektiğinin altını çizmiştir (Oğuz, Şeref, Sabah 05.02.2009, s. 11). Gül, Türk işadamlarının Suudi Arabistan'ın 2008-2010 dönemi için ayırdığı 214 milyar Amerikan doları değerindeki yatırımlardan azami şekilde pay almasını istemektedir. Gül'ün Şubat 2009'da yaptığı Suudi Arabistan ziyaretinde Türkiye ile Suudi Arabistan arasında vergi, yatırımlar ve ulaştırma alanlarında üç ayrı anlaşma imzalanmıştır (Karaalioğlu, Mustafa, Star 05.02.2009, s. 12). 1980 ila 2008 yılları arasında Suudi Arabistan'da faaliyet gösteren 26 Türk firması toplam 6 milyar Amerikan doları tutarında proje gerçekleştirmiştir (Munyar, Vahap, Hürriyet 05.02.2009, s. 7).

Türkiye'nin Suudi Arabistan ile ikili ilişkilerini geliştirmesinin temel nedeni ekonomik iken, Suudi yönetimi Türkiye'yi Ortadoğu'da artan İran etkisini azaltmaya yönelik bir denge unsuru olarak görmektedir (Kurt, Süleyman, Zaman 03.02.2009, s.13). Gül Türk işadamlarını Suudi Arabistan'da sadece sözde değil yaptığı fiili icraatlar ile de desteklemektedir. Bu bağlamda Gül'den bir alıntı yapılacak olursa bu durum daha iyi anlaşılır: "Bir bölümü bu gezide de bulunan birçok işadamların yurtdışındaki işlerine yardımcı oldum, gerektiğinde mektuplar yazdım, görüşmelerde bizzat bahsettim. Bu şekilde işadamlarımızın yurtdışındaki en az 10 milyar dolarlık işine katkı olmuştur. FNNS şirketinin M 113 zırhlı araç modernizasyonu projesini almasında başbakanlığım sırasında önemli katkılarım oldu. Türk işadamları için yurtdışındaki görüşmelerimizde elimizden geleni yapıyoruz. Bir anlamda Türk şirketlerinin iş takipçiliğini yapmış oluyoruz." (Hürriyet 08.02.2009, s. 9).

Mustafa Karaalioğlu'na göre Gül'ün bu ziyaretiyle iki önemli faktör Türkiye Suudi Arabistan ilişkilerinde ön plana çıkmıştır: Birincisi Türkiye'nin son beş yılda bölgeye özel bir ağırlık vermesidir. Bu bağlamda Karaalioğlu özellikle Türkiye'nin Araplar tarafından gerçekten büyük devlet olarak algılandığını vurgulamaktadır. Yani Ankara'nın diplomatik gücü bölge ülkeleriyle ilişkileri belirleyen önemli bir faktör haline gelmiştir. İkincisi ise Türkiye ile Suudi Arabistan arasında dış ticarete son beş yılda önemli bir artışın gerçekleşmesi ve konulan hedeflerin gerçekçi bulunması ve tutturulmasıdır. Bu gelişmeler ışığında Türkiye'nin Arap dünyasında artık gerçek bir itibarı bulunmaktadır (Star 06.02.2009, s. 12).

Ankara ile Riyad arasında kültürel işbirliği de son dönemde yapılan üst düzey diplomatik ziyaretler sayesinde önemli bir ivme kazanmıştır. Suudi Arabistan, Türkiye'yi 2008 yılında 23'üncüsü düzenlenen geleneksel Jenadriye Kültür Festivali'ne onur konuğu olarak davet etmiş ve

bu vesile ile iki ülke arasında Turizm İşbirliği Mutabakat Zaptı imzalanmıştır. Böylece Türkiye bu festivale davet edilen ilk Arap olmayan ülke sıfatını kazanmıştır (Boztaş, Salih, Zaman 07.08.2008, s. 23). İki ülke arasında kültür varlıklarının korunması hususunda da bir anlaşma imzalanma ihtimali bulunmaktadır. Böyle bir anlaşma, Osmanlı eserlerinin tahribatı sorununu da önemli ölçüde çözebilecektir. Suudi Arabistan'dan Türkiye'ye yılda ortalama 40 bin civarında turist gelmektedir. Yılda ortalama 3 milyon civarında Suudi Arabistan'lı turist in yurtdışına çıktığı düşünüldüğünde bu çok düşük bir rakamdır. Suudi turistler 2005 yılı rakamlarına göre yurtdışında 12 milyar Amerikan doları harcama yapmıştır. Cumhurbaşkanı Gül Suudi Arabistan'a yaptığı ziyarette Türk üniversitelerinde Suudi öğrenciler görmek istediğini bildirmiştir. Bu bağlamda ayrıca Suud Üniversitesi ile TÜBİTAK ve İstanbul Teknoloji Üniversitesi arasında bilim ve teknoloji alanında işbirliği protokolü imzalanmıştır (Zaman 05.02.2009, s. 15).

5. SONUÇ

AKP Hükümeti döneminde Türk dış politikasında Ortadoğu açılımının gerçekleştirilmesi ile birlikte Türkiye'nin Körfez ülkeleriyle ilişkileri büyük bir önem kazanmaya başlamıştır. Ankara'nın bölgeye verdiği önem Gül ve Erdoğan'ın bölge ülkelerine yaptığı diplomatik ziyaretlerde kendini göstermektedir. Son olarak Cumhurbaşkanı Gül'ün Şubat 2009'da Suudi Arabistan'a yaptığı ziyarette iki ülke arasındaki kültür ve eğitim alanlarındaki ilişkilerin -Suud Üniversitesi ve İstanbul Teknoloji Üniversitesi arasında işbirliği protokolünün imzalanması- geliştirilmesi yönünde önemli adımlar atılmıştır. Yukarıda vurgulandığı gibi Türkiye Körfez ülkeleriyle ekonomik ilişkileri daha ileri bir seviyeye götürmek için 2006'dan 2009'a kadar dört tane Türk-Arap ekonomik zirvesi düzenlemiştir. Bu zirvelerin amacı Arap ve Körfez işadamlarına Türkiye'deki yatırım imkanlarını tanıtmaktır. Bundan başka Türkiye Körfez fonlarını Türkiye'ye çekmek için de büyük gayret sarf etmektedir. Bu bağlamda son olarak Nisan 2009'da düzenlenen bir toplantıda Körfez fonları Türkiye'ye davet edilmiştir.

Türkiye ile Körfez ülkeleri arasındaki işbirliği imkanları artık klasik müteahhitlik hizmetleri alanından daha stratejik savunma alanına doğru kaymaktadır. Türkiye bu alandaki projelere büyük önem vermektedir. Yukarıda değinildiği gibi Nuro Holding'e bağlı FNSS Savunma Sistemleri Şirketi Suudi Arabistan Kara Kuvvetleri'ne ait 300 adet zırhlı aracın modernizasyonunu yapmaktadır. Cumhurbaşkanı Gül'de Türkiye ile Körfez ülkeleri arasındaki ilişkilerin savunma ve finans gibi daha stratejik alanlarda gerçekleştirilmesini istemektedir. Cumhurbaşkanı Gül, eski cumhurbaşkanları Turgut Özal ve Süleyman Demirel dönemlerinde olduğu gibi Türk işadamlarının yurtdışında yaptıkları yatırımları yakından takip etmektedir.

Körfez ülkeleri ile Türkiye arasındaki ilişkilerin AKP döneminde sıçrama yaptığı bir göstergesi de tablo 1'de gösterildiği gibi bölge ülkeleri ve Türkiye arasında artan dış ticaret hacmidir. Bu dönemde dış ticaretteki artış kendini özellikle Suudi Arabistan'da göstermektedir. Türkiye ile Suudi Arabistan arasında 1996 ila 2008 arasında gerçekleştirilen toplam 28,7 milyar Amerikan doları tutarındaki dış ticaretin 20,3 milyar Amerikan doları değerindeki kısmı 2002 ila 2008 yılları arasında yani AKP'nin iktidar olduğu dönemde gerçekleşmiştir. Türk müteahhitleri 2002 ila 2008 yılları arasında Katar'dan toplam değeri 8 milyar doları geçen 27 proje almışlardır.

KAYNAKLAR

Arap sermayesi Türkiye'ye yatırım için zirve yapıyor, s. 9, Hürriyet 09.06.2008.

- Araplar'la savunmada ortak üretim dönemi, s. 8, Star 23.02.2009.
- Bağcı, Hüseyin, *Demokrat Parti'nin Ortadoğu Politikası*, içinde: Türk Dış Politikasının Analizi (Editör: Sönmezoğlu, Faruk), Der Yayınları, İstanbul, 1994, ss. 89-120.
- Boztaş, Salih, Ankara ile Riyad arasında kültürel işbirliği mutabakatı imzalandı, s. 23, Zaman 07.08.2008.
- Bursa'ya gelecek Arap turist sayısında artış bekleniyor, s. 25, Zaman 03.06.2009.
- Çakır, Necip, Körfez fonu, 6 milyar dolarlık yatırım için Türkiye'yi seçti, s. 7, Zaman 01.11.2008.
- Daha zengin turist çekmek için Körfez'de tanıtım atağına çıkıyoruz, s. 8, Zaman 26.05.2009.
- Davutoğlu, Ahmet, *Stratejik Derinlik. Türkiye'nin Uluslararası Konumu*. İstanbul Küre Yayınları, 29. Baskı, 2009.
- Gıda Krizine GAP'tan Bakınca, s. 9, Zaman 29.04.2008.
- Gül: Türkiye'ye yatırımı artırın bankalarımıza güvenebilirsiniz, s.11, Sabah 05.02.2009.
- İşadamlarının yurtdışında kazandığı 10 milyar dolarlık projede benim katkım var, s. 9, Hürriyet 08.02.2009.
- Karaalioğlu, Mustafa, Türkiye için özel ülke statüsü, s. 12, Star 05.02.2009.
- Katar'la ilgili haberler ticari ilişkileri baltalamasın, s. 12, Zaman 02.05.2008.
- Katarlı Salam, De Beers ile Türkiye pazarına giriyor, s. 10, Hürriyet, 3 Mai 2008.
- Körfez sermayesine seslendi: Paranız Amerika'da batır, Türkiye'ye getirin, s. 11, Zaman 13.06.2008.
- Körfez ülkeleri Davos çıkışına vefasını yatırımla gösterecek, s.13, Zaman 10.06.2009.
- Kurt, Süleyman, Gül, ekonomi ve İran gündemiyle Riyad yolcusu, s. 13, Zaman 03.02.2009.
- Kuveytli ilişkiler her alanda derinleşiyor, s. 21, Zaman 31.03.2008.
- Kuveytli şirketten Ceyhan'a rafineri, s. 8, Zaman 04.09.2008.
- Kuveytliler Türkiye'de islami emlak projelerini fonlayacak, s. 8, Sabah 19.02.2008.
- Munyar, Vahap, Suudi Arabistan'la iş yapın tek tek takipçisi olacağım, s. 7, Hürriyet 05.02.2009.
- Nurol, 600 Suudi zırlısını 540 milyon dolara yeniliyor, s. 11, Sabah 06.02.2009.
- Oğuz, Şeref, Türkiye'nin Suud Arabistan vizyonu, s. 11, Sabah 05.02.2009.
- Özalp, Osman Nuri, *Die türkische Zentralasienpolitik 1990-2007*, Hamburg, Verlag Dr. Kovac. 2008
- Suud öğrencileri Türkiye'ye davet etmiştir, s. 15, Zaman 05.02.2009.
- Suudi yatırımcılar görücüye geldi, s. 21, Sabah 27.08.2008.

- Suudiler GAP'ta 20 milyar dolar yatırımla 20 bin çiftlik kuracak, s. 13, Sabah 11.06.09.
- Süt, Saray, Türkiye Arap dünyasından uzaktı, yeni yeni keşfediyoruz, s. 7, Zaman 25.10.2008.
- Türk, Fahri, *Türkei-İsrael: Eine fragile Beziehung*, Eurasisches Magazin, Temmuz 2006, s.1-6.
- Türkiye 1,2 trilyon dolarlık devlet fonları Körfez'e çıkarma yapıyor, s. 9, Zaman 20.02.2008.
- Türkiye-İslam dünyası ilişkilerinde iki yeni durum, s. 12, Star 06.02.2009.
- Ünal, Mustafa, Gül, Katar yolunda Zaman'a övgü yağdırdı, s. 17, Zaman 06.02.09.
- Yavuz, Hakan , *İkicilik (Duality): Türk-Arap İlişkileri ve Filistin Sorunu (1947-1994, içinde: Türk Dış Politikasının Analizi* (Editör: Sönmezoğlu, Faruk), Der Yayınları, İstanbul, 1994, ss. 243-257.
- Yıldız, Abdülhamit, Körfez sermayesi Türkiye'deki fırsatları görmek için geliyor, s. 8, Zaman 09.06.2008.
- Yıldız, Abdülhamit, Kuveyt yabancı yatırımcı için kanun değiştirdi, Türk işadamlarını bekliyor, s. 9, Zaman 06.05.2008.
- 1,5 Trilyon Dolarlık Körfez Çıkarması, Finans Dünyası, Nisan 2009, Sayı 232, s. 28-31.